

РУШДИ КООПЕРАТСИЯ ДАР СОҲАИ ИСТЕҲСОЛОТ ВА КОРКАРДИ МАҲСУЛОТИ ЧОРВОДОРӢ ДАР КИШВАР

Рахимов М.Ф. унвонҷӯӣ, Бобоазиззода Ш.А., н.и.и., Ахмедов Д.Х. – н.и.и., дотсент, ДАТ ба номи Ш. Шохтемур, Арзиқулов Ш.Д.- ДДД

Кооператсияи муосир дар соҳаи кишоварзӣ ду вазифаро иҷро мекунад: соҳаи кишоварзиро аз ҷиҳати иҷтимоӣ бештар муҳофиз бояд намуд ва дар ҳалли масъалаҳои истеҳсоли ва хоҷагӣ, ки дар айни замон дар назди молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ истодааст, кӯмаки воқеии иқтисодӣ ва молиявӣ бояд расонид.

Ташкилотҳои кооперативӣ нисбат ба худӣ он коркорхонаҳои кишоварзӣ дорои афзалиятҳои ҷиддӣ мебошад.

Чӣ тавре профессор А.А. Шутков таъкид мекунад «... рушди комплекси агросаноатӣ падидаи объективӣ ва қонунӣ мебошад, ки он боиси рушди қувваҳои истеҳсолкунанда, тақвияти тақсимоти иҷтимоии меҳнат; тақвияти равандҳои махсусгардонӣ, кооператсия ва ҳамгирии агросаноатӣ, афзоиши назарраси миқёси истеҳсолот, мураккаб гардидани робитаҳои ташкилӣ-иқтисодӣ мегардад».

Дар шароити бозор онҳо зудҳаракат буда, метавонанд самти фаъолияти худро озодона интихоб намоянд, захираҳоро вобаста аз вазъи конъюктураи бозор уҳдабароёна тақсим намоянд. Онҳо дар натиҷаҳои фаъолияти худ бештар манфиатдоранд, зеро ки даромади ҳар як аъзои кооператив бевосита аз натиҷаҳои фаъолияти истеҳсоли-иқтисодӣ вобаста аст. Кооператсияи меҳнат, дар навбати худ, иттиҳоди якҷанд корхонаҳои самти гуногун, концентратсия (тамаркуз) ва махсусгардонии истеҳсолот бо мақсади ба даст овардани самарани бештар иқтисодӣ бо хароҷотҳои камтаринро ифода мекунад.

Дар вилояти Суғд механизми рушди равандҳои кооператсионӣ тақмил дода шуд, ки таъсиси инфрасохтор барои хоҷагиҳои фермерӣ ва шахсии ёрирасон оид ба захиракунии маҳсулоти кишоварзӣ, коркарди он, фуруш ва дастрасӣ ба бозорҳои маҳалӣ пешбинӣ карда мешавад. Ҳамзамон барои фермерон имтиёзҳои муайян вучуд дорад. Онҳо қариб аз як сеяки ҷойҳои савдоиро дар бозорҳои озуқаворӣ минтақавӣ ба даст меоранд.

Яке аз омилҳои асосии рушди самараноки чорводорӣ ин кадрӣ – таъминот бо мутахассисони соҳибхтисос мебошад. Ҳамин тавр инстиуту кишоварзии Триسدорф бо тадқиқотҳои инноватсия дар соҳаи рушди чорводорӣ машғуланд ва ҳамзамон мутахассисоне, ки маълумоти олий доранд, таълим медиҳанд. Дар ин ҷо магистрантҳо ва аспирантҳо на танҳо аз Олмон, балки аз дигар кишварҳо, аз ҷумла аз Ҷумҳурии Тоҷикистон низ таълим мегиранд (расми 1).

Расми 1. Сохтори Ассотсиатсияи хоҷагиҳои фермерӣ (деҳқонӣ)-и вилояти Хатлон Эзоҳ. Аз ҷониби хоҷагиҳои фермерӣ (деҳқонӣ) ба таври ихтиёрӣ таъсис дода мешавад.

Дар вилояти Хатлон Ассотсиатсияи хоҷагиҳои фермерӣ (деҳқонӣ) бо воҳидҳои сохторӣ дар ҷойҳои, ки фаъолиятро оид ба таълими деҳқонон ва фермерон аз рӯи масъалаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ дар шароити бозор ва ислоҳоти иқтисодӣ ҳамроҳанг месозад, фаъолият мекунад.

Бо вучуди ин, дар тичорати ватании агросаноатӣ мушкилоти вобаста бо бӯҳрони нобоварӣ (беэтимодӣ) вучуд дорад. Дар асоси ин, барои ҷолиб будани идеяи кооператсияи деҳот, дастгирии давлатии сиёсӣ ва молиявӣ зарур аст, ки таъсис ва рушди кооперативи деҳотро ба нақша гирифта шудааст.

Бо назардошти ин таҷриба, дар Маркази тақмили ихтисоси кадрҳои комплекси агросаноатӣ дар Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур курсҳои барои баланд бардоштани ихтисоси кадрҳои комплекси агросаноатӣ гузаронида мешавад. Баъд аз анҷоми курс ба шунавандагони корхонаҳои кишоварзӣ, хоҷагиҳои фермерӣ (деҳқонӣ) диплом ва сертификатҳои (гувоҳномаҳо) дахлдор дода мешавад.

Ба сохтори хароҷотҳои хоҷагиҳо таваҷҷӯҳи махсус бояд дод, ки дар он ҷо раванди хеле манфии арзиши аслии 1 сентнер ғалла ба мушоҳида мерасад, ки афзоиши онҳо ба 185,7%, даромаднокӣ бошад танҳо ба 5,0% мерасад. Самараи он ин натиҷаҳои ин ё он тадбирҳои мебошад, ки дар кишоварзӣ гузаронида мешаванд (ҷадв. 1).

Ҷадвали 1 - Самаранокии иқтисодии истеҳсоли ғалла барои хӯроки чорво дар кооперативи истеҳсолии «Қурбоналӣ-бобо»-и ноҳияи Шахристон

Нишондиҳандаҳо	Солҳо			
	2013	2014	2015	2016
Майдони кишти ғалла барои хӯроки чорво, га	10	10	10	10
Ҳосилнокӣ, с/га	35	36	47	50
Чамбоварии умумии ғалла, сентнер	350	360	470	500
Арзиши фондҳои асосӣ, ҳазор сомонӣ	318	518	530	620
Хароҷот барои истеҳсолот. ҳазор сомонӣ	90,9	153,3	248,2	269,4
Арзиши маҳсулоти фурӯхташаванда, ҳазор сомонӣ	104,2	160,5	255,6	276,2
Арзиши аслии 1 сентнер ғалла барои хӯроки чорво, сомонӣ	297,2	446,0	544,0	552,4
Даромади тарозӣ, ҳазор сомонӣ	14,7	12,8	12,6	13,2
Даромаднокӣ, %	16,2	8,3	5,1	5,0

Сарҷаиша. Дар асоси тадқиқотҳои аз ҷониби муаллиф тартиб дода шудааст.

Таҳлили маълумотҳои ҷадвали 1 нишон медиҳад, ки ҳосилнокии миёнасолонаи ғалла барои хӯроки чорво дар кооперативи истеҳсолии «Қурбоналӣ-бобо» дар солҳои охир дар муқоиса бо хоҷагиҳои ноҳия қариб 2 маротиба баландтар аст. Тибқи ҳисобҳои мо, барои амаликунии ин тадбирҳои беш аз 500 ҳазор сомонӣ барои 1 кооператив дар як сол талаб карда мешавад. Дар шароити таъсиси 5 ҳазор кооператив то соли 2020 қариб 2,5 млн. сомонӣ талаб карда мешавад.

Сармоягузорӣ ҳамчун раванди маблағгузорӣ дар ҳама гуна шакли он ба раванди истеҳсолот таъсири мусбӣ мерасонад ва ба соҳиби он фоида меорад. Дар тобеъияти хоҷагиҳои майдони замин қариб 930 гектар, аз ҷумла 520 гектар – дар моликияти шахси воқеӣ мавҷуд аст.

Комплекси чорводорӣ барои оғилхонаҳо барои парвариши чорвои калони шохдор барои 800 сар пешниҳод шудааст, аз онҳо 450 сар говҳои ҷӯшой мебошанд. Байни хоҷагиҳо бо тахвилгарон ва пудратчиён барои таъмири асосии бино ва таҷдиди фермаҳо оид ба ҷойгиркунии чорвои калони шохдор шартнома баста шудааст.

Мушкилоти рушди чорводорӣ ҷумҳурӣ инчунин таъминнокии паст ва сатҳи нокифояи таҷдиди (навкунии) автопарки мошину трактор мебошад. Барқарорсозии иқтисодии аз даст додашудаи техникаи дар баҳши аграрии иқтисодиёт - ин вазифаи стратегӣ ба ҳисоб рафта, воситаи муҳими ҳалли он дар шароити муносири иқтисодӣ ин бозори техникаи кишоварзӣ бо системаи робитаи баръакс мебошад.

Ҳамин тариқ, баланд бардоштани сатҳи техникаи техникаи кишоварзӣ, эътимоднокии он, сарфакорӣ, сифати иҷрои корҳо ба маҳсулнокии, талафи маҳсулот, ба ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва арзиши аслии таъсир мерасонад.

Дар нақшаи кооператив васеъ кардани автопарки мошину трактор дар назар аст: аз ҳисоби хариди техникаи нав барои «МТЗ-82» бо маҷмуи мошин ва таҷҳизот: «МТЗ-80» барои

захираи хӯроки чорво дар даста бо дигар механизмҳо; комбайнҳои ғаллағундори - «Енисей» – 3 адад., трактори «Беларус» – 25 адад ва 20 адад аз 5 сол калон. Ба ғайр аз ин, имконияти хариди трактор ва мошинҳои кишоварзӣ, 4 автомобили боркаш, автобусҳо ва дигар нақлиёти технологӣ мавҷуд аст.

Кооперативҳои таъсисёфтаре ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо намудан қобили қабул аст – истехсоли ва истеъмоли, ки аз якдигар аз рӯи мақсад ва вазифаҳои гузашташуда фарқ мекунад. Кооперативҳои истехсоли ба мақсади ба роҳ мондани раванди истехсоли як ё якчанд намуди маҳсулоти кишоварзӣ, ва мутаносибан гирифтани даромади бештар аз чунин фаъолият таъсис меёбанд.

Барои ин мақсадҳо натиҷаҳои тадқиқоти ба иҷро расида, таҷрибаи рушди чорводорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби муаллиф ҷамъбаст шудаанд ва дар асоси ин пешниҳодҳои мушаххас барои Барномаи мақсаднокӣ рушди чорводорӣ дар вилояти Суғд таҳия карда шудаанд (ҷадв. 2).

Ҷадвали 2 - Ҳисоби таъминнокии саршумори чорвои калони шохдор бо хӯроки хушсифат дар кооперативи истехсолии «Шаҳристон»-и ноҳияи Шаҳристон

Нишондиҳандаҳо	2018 (асос)	Лоиҳа		
		2020	2025	2030
Саршумори чорвои калони шохдор, сар	1210	1350	1540	1725
Афзоиши миёнамуҳлат, г	450	500	550	575
Харочоти хӯрока барои 1 сентнер афзоиши вазни зинда, сентнер воҳиди хӯрока	15,2	16,5	17,4	18,6
Аз ҷумла: Хошоки дурушт	5,8	6,2	4,3	4,8
Хӯрокаи сершира	3,4	4,5	4,7	4,9
Силос	2,5	2,9	3,1	3,3
Бехмеваҳо	2,2	2,3	2,4	2,6
Концентратҳо(еми чорво)	1,6	0,6	2,9	3,0
Талаботи умумӣ дар хӯрока, сентнер воҳиди хӯрока	31218	35910	44506	48645
Ба 1 сар чорвои калони шохдор сентнер воҳиди хӯрока	25,8	26,6	28,9	28,2

Сарчашма. Маълумотҳо аз рӯи ҳисоботи солонаи кооперативи истехсолии «Шаҳристон»-и ноҳияи Шаҳристон соли 2018 гирифта шудааст ва аз ҷониби муаллиф барои дурнамо ба ҳисоб гирифта шудааст.

Дар рафти таҳияи Барномаи мақсаднок як қатор ҷаласа ва вохӯриҳо дар маъмурияти вилоятӣ ва маъмурияти ноҳиявӣ гузаронда шуд, ки дар ҷараёни он мулоҳизаҳо, дархостҳо ва тақлифҳои асоснок изҳор карда шуданд.

Муқаррароти муҳими методика, модели иқтисодӣ-риёзӣ ва натиҷаҳои корҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ дар Донишгоҳҳои давлатии Хучанд ва Данғара, Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш.Шотемур, ДДА ба номи К.А. Тимирязев муаррифӣ карда шуд.

Ба андешаи академики АИР В.И. Назаренко «...кооператсия – ин ҳаракати оммавӣ иқтисодӣ (ғайрисиёсӣ) синфи деҳқон барои манфиатҳои худ ва бар замми ин шакли универсалии ташкили истехсолот, концентратсияи қувваҳо ва воситаҳои одамони меҳнаткаш мебошад».

Кооператсияи муосир дар соҳаи кишоварзӣ иҷрои ду вазифаи асосиро ба зимаи худ гирифтааст: муҳофиз намудани хоҷаҳои деҳқонӣ (фермерӣ) аз ҷиҳати иҷтимоӣ; расонидани кӯмаки самарабахш, воқеии иқтисодӣ ва молиявӣ дар ҳалли мушкилоти истехсоли ва хоҷагӣ. Корхонаи истехсолии «Зафар» -и ноҳияи Зафаробод, ки соли 2018 ташкил ёфтааст, 1,6 ҳазор гектар замини кишоварзиро ба иҷора гирифтааст.

Аз ҳисоби заминҳои ба иҷора гирифташуда ба кооперативи истехсолии «Тоҷикистон» дар ҳудуди н. Зафаробод муяссар гардид, ки саршумори чорвои калони шохдорро то 170 сар расонанд.

Кооперативи истехсолии “Зафар” -и ноҳияи Зафаробод дар майдони 250 гектар замин ва 400 гектар ҷароғоҳо истехсоли чорвои калон ва хурди шохдорро бомуваффақият ба роҳ мондаанд, зироатҳои ползӣ парвариш мекунанд, киштзорҳо ва заминҳои калони хӯроки чорво доранд. Мутаассифона, шумораи чунин кооперативҳои истехсоли то ҳол ночиз боқӣ мемонанд.

Бо вучуди он, ки сарфи назар аз натиҷаҳои мусбӣ, мушкилоти муайяне вучуд дорад, ки бо беташаббусии (сустии) равандҳои ҳамгироӣ дар баҳши аграрии иқтисодиёт алоқаманданд.

Ҳамин тариқ, ҳолати муосири равандҳои ҳамгироиро дар минтақа баррасӣ намуда, бояд қайд намуд, ки онҳо дар марҳилаи ибтидоии рушд қарор доранд, сарфи назар аз он ки барои таъсис ва фаъолияти онҳо асос вучуд дорад. Грантҳо барои ташкил ва рушди хоҷаҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва кӯмаки яқвақта дар ҳаёти маишӣ ба 10 субъектҳои ҷумҳурӣ, барои рушди фермаҳои оилавии чорводорӣ - ба 15 ноҳия пешниҳод карда шуд. Маблағҳои молиявии гирифташуда ба фермерон барои харидорӣ намудани чорво, техника, таҷҳизот, бунёд ва таҷдиди биноҳои истехсолӣ имконият фароҳам овард.

Танзими нархҳо дар бозори озуқаворӣ бояд даромаднокии устуворро барои истехсолкунандагон барои фароҳам овардани такрористехсоли васеъ таъмин намояд. Танзими нархҳо бояд нархи маҳсулоти чорводорӣ, паранда, шир, тухм, маҳсулоти коркардшуда, молҳои саноатӣ ва хизматрасониҳоро фаро гирад. Ҳамзамон, нархҳо барои ин маҳсулоти ҳӯроквории ҳаётан муҳим бояд ҳамасола бо назардошти талаботи пардохтпазирии аҳоли муайян карда шаванд. Барои ноил шудан ба амнияти озуқаворӣ кишвар, баланд бардоштани самаранокии иқтисодиёти комплекси агросаноатӣ, танзими давлатӣ ва дастгирии он зарур аст.

АДАБИЁТ

1. Закон Республики Таджикистан «О пастбищах» от 19.03.2013г. №951.
2. Алексеев О.В. Проблемы развития конкуренции на региональном продовольственном рынке // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2009. – Т. 1. – № 21. – С. 141-144.
3. Алтухов А.И., Адуков Р.Х. Совершенствование государственного управления агропромышленным комплексом страны // Менеджмент и бизнес-администрирование. – 2007. – № . – С. 159-162.
4. Алтухов А.И., Ушачев И.Г., Бондаренко Л.В., Тарасов В.И., Костяев А.И., Сухов С.М. Концептуальные основы обеспечения продовольственной безопасности России: Коллективная монография. – М.: ГНУ ВНИИ-ЭСХ, 2008. – 176 с.
5. Амирханов Х.А. На американском континенте растет производство говядины // Животноводство в России. – 2004. – № 11. – С. 32.
6. Ахметов Р.Г. Экономика предприятий агропромышленного комплекса. // Москва .Юрайт. – 2014.– С. 430.
7. Баутин В.М. Концептуальные основы формирования инновационной экономики АПК // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2011. – № 9. – С. 17-21.
8. Ушачев И.Г., Маслова В., Чекалин В. Государственная поддержка сельского хозяйства в России: проблемы, пути их решения // АПК: Экономика и управление, 2018, №3. С.4– 12.
9. Шарофов У. Многотипное сельское хозяйство – приоритетное направление аграрной политики Республики Таджикистан // Международный сельскохозяйственный журнал, 2010, №5. 0,5 п. л. С.35–39.

АННОТАЦИЯ

РУШДИ КООПЕРАТСИЯ ДАР СОҲАИ ИСТЕҲСОЛОТ ВА КОРКАРДИ МАҲСУЛОТИ ЧОРВОДОРӢ ДАР КИШВАР

Дар мақолаи мазкур муаллифон ҳолати имрӯзаи рушди кооператсия дар соҳаи истехсолот ва коркарди маҳсулоти чорводорӣ муфассал таҳлил намуда, роҳҳои асосии ноил шудан ба даст овардани рушди устувори ин соҳа барои ҷумҳурӣ пешниҳод кардаанд.

АННОТАЦИЯ

РАЗВИТИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ПРОИЗВОДСТВА И ПЕРЕРАБОТКИ ПРОДУКЦИИ ЖИВОТНОВОДСТВА В СТРАНЕ

В данной статье авторы подробно анализируют текущее состояние развития сотрудничества в сфере производства и переработки продукции животноводства и предлагают пути достижения устойчивого развития этой отрасли для страны.

Ключевые слова: кооперация, агропромышленный комплекс, корма, эффективность, стоимость, рентабельность и др.

ANNOTATION

DEVELOPMENT OF COOPERATION IN THE SPHERE OF PRODUCTION AND PROCESSING OF LIVESTOCK PRODUCTS IN THE COUNTRY

In this article, the authors analyze in detail the current state of development of cooperation in the field of production and processing of livestock products and propose ways to achieve sustainable development of this industry for the country.

Key words: cooperation, agro-industrial complex, feed, efficiency, cost, profitability, etc.